

บทที่ 5

การพิจารณาเลื่อนการรับกัมพูชาเข้าเป็นประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนและแนวโน้มในอนาคต

คงที่ได้นำเสนอในช่วงก่อนหน้านี้นี้ว่า ปัญหาประการสำคัญที่ทำให้การเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอาเซียนของกัมพูชาได้รับการพิจารณาเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด ก็เพราะความขัดแย้งทางการเมืองภายในกัมพูชาได้พัฒนาไปสู่การใช้กำลัง และความรุนแรงเข้าปราบปรามคู่แข่งชั้นทางการเมืองอย่างหนักหน่วงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งกรณีดังกล่าวแม้จะเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในประเทศกัมพูชา แต่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถปฏิเสธข้อเท็จจริงของความเกี่ยวพันที่ดำรงอยู่ระหว่างระบบภายในประเทศของกัมพูชา และระบบระหว่างประเทศที่แวดล้อมกัมพูชาอยู่ได้ เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในรัฐใดรัฐหนึ่ง มิได้ส่งผลกระทบต่อสถานะและความเป็นไปภายในรัฐดังกล่าวเท่านั้น หากแต่ยังมีผลกระทบต่อพฤติกรรมในหน่วยการเมืองในระบบระหว่างประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

การใช้กำลังและความรุนแรงเข้าปราบปรามคู่แข่งชั้นทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชา ซึ่งดำเนินการโดยนายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่สองนั้น ได้รับการประณามและติความจากประชาคมนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาอำนาจตะวันตกและอาเซียนว่า เป็นการกระทำรัฐประหาร เพื่อโค่นล้มและขับไล่เจ้านโรตม รัตนฤทธิ ที่มีความชอบธรรมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่ง จากผลของการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี ค.ศ. 1993 ออกจากตำแหน่ง ซึ่งย่อมเป็นการกระทำที่มีชอบตามหลักสากล และไม่อาจยอมรับได้ เพราะการกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นประหนึ่งการลบล้างตัวแบบความสำเร็จของสหประชาชาติ และความพยายามของนานาชาติในการสถาปนาความปรองดอง และแผนสันติภาพของกัมพูชา ที่ประชาคมนานาชาติได้หยิบยื่นให้นับตั้งแต่การลงนามในข้อตกลงกรุงปารีส เมื่อปี ค.ศ. 1991

1. กระแสเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิมนุษยชนในยุคหลังสงครามเย็น
และท่าทีของมหาอำนาจต่อเหตุการณ์ความรุนแรงในกัมพูชา

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลอย่างสำคัญ ต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนของกัมพูชาก็คือ กระแสเรียกร้องความเคารพในระบอบประชาธิปไตย ที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกพยายามเร่งเร้า ให้นานาประเทศยึดถือเป็นหลักการสำคัญในการปกครองประเทศ ในฐานะที่เป็นค่านิยม และมาตรฐานสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น หรือในยุคระเบียบโลกใหม่

ความเป็นประชาธิปไตยตามมาตรฐานที่ประเทศมหาอำนาจ พยายามนำเสนอเพื่อใช้เป็นอุดมการณ์หลักในยุคระเบียบโลกใหม่ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการดำเนินความพยายามที่จะเรียกร้องให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง ซึ่งการใช้จ่ายเงินเข้าปราบปราม กลุ่มคู่แข่งทางการเมืองในกัมพูชา ซึ่งคิดตามมาด้วยการสังหารเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ให้การสนับสนุน แก่ปฏิปักษ์ทางการเมืองอย่างโหดเหี้ยมจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของนายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่สองของกัมพูชา ขาดความชอบธรรมทางการเมือง แม้ว่านายฮุน เซน จะพยายามกล่าวอ้างเหตุผล เพื่อสนับสนุนการกระทำดังกล่าวว่าเป็นไปเพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงแห่งรัฐ และการตอบโต้การกระทำที่ผิดกฎหมายตามหลักของการปกครองภายใต้กรอบของกฎหมาย (Rule of Law) ก็ตาม

ท่ามกลางความแตกต่าง ในการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของประเทศมหาอำนาจ ในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่การที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจมาตั้งแต่ระเบียบโลกในยุคสงครามเย็น ได้ประกาศระเบียบโลกใหม่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 และกลายมาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีทางการค้า การให้ค่ากับการพัฒนาประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม โดยแนวความคิดนี้ได้รับการยอมรับจากประเทศตะวันตก ที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน การสะท้อนค่านิยม ซึ่งเป็นแนวในการกำหนดนโยบายของประเทศในเอเชีย ซึ่งนำโดยสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มีกระบวนการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกับประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ได้แสดงความห่วงกังวลและนำเสนอแนวความคิดที่แตกต่างไปจากมาตรฐานแบบตะวันตก โดยเฉพาะแนวความคิดที่ว่าด้วย "วิถีเอเชีย" ที่ให้คุณค่ากับสิทธิมนุษยชนในมิติของความกินอยู่ดีของประชาชน และการจัดระเบียบความสงบในสังคมมากกว่าการให้ค่าของปัจเจกชนและสิทธิมนุษยชน ที่เป็นแนวความคิดที่นำเสนอโดยสหรัฐอเมริกา

แนวความคิดและความแตกต่างในการดำเนินนโยบายของประเทศมหาอำนาจ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกานี้ ได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น เมื่อ ประธานาธิบดีเจียง เจ๋อ หมิน ผู้นำสูงสุดของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้อธิบายถึง "ระเบียบโลกใหม่" ในทัศนะของจีนต่อประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน ผู้นำรัสเซียเมื่อต้นปี ค.ศ. 1998 ว่าหมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ท่ามกลางสังคมโลกที่มีหลายขั้วอำนาจหลังสงครามเย็นยุติ และระเบียบนานาชาติใหม่ที่ไม่มีการใดที่จะได้รับอนุญาตให้ใช้ระบบสังคมและอุดมคติเหนือชาติอื่น²⁴⁰ และอาจกล่าวได้ว่า ความแตกต่างนี้ กำลังกลายเป็นประเด็นขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบโลกมากขึ้นเป็นลำดับ

สำหรับท่าทีของประเทศมหาอำนาจ ต่อกรณีปัญหาความรุนแรงทางการเมืองในกัมพูชาเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 นั้น สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรชาติตะวันตก พยายามแสดงบทบาทเพื่อยืนยันคุณค่าความเป็นประชาธิปไตย และการเคารพสิทธิมนุษยชน ด้วยการกล่าวประนามการใช้อำนาจเป็นเกณฑ์ในการแก้ปัญหาของนายฮุน เซน พร้อมกับประกาศทำที่ว่าอาจจะรับความช่วยเหลือ หรือดำเนินมาตรการกดดันทางเศรษฐกิจ หากการสั่งการปฏิบัติกำกับการเมืองในกัมพูชาแพร่กระจายในลักษณะที่ไม่สามารถควบคุม ขณะเดียวกัน ก็ได้แสดงออกซึ่งความสนับสนุนและให้การต้อนรับเจ้าโรคม รณฤทธิ์ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งท่ามกลางถ้อยคำที่ประชันสู้ขึ้นมาอย่างเล็ดหลอ เพื่ออธิบายเหตุผลสนับสนุนท่าทีแห่งระเบียบโลกใหม่ ด้วยการผูกโยงคุณค่าในอุดมคติทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความเป็นประชาธิปไตย กฎหมาย สิทธิธรรมระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชน ฯลฯ แต่ประชาคมโลกไม่ได้ดำเนินการใด ๆ มากนัก นอกจากพยายามขอร้องการยอมรับความจริงที่กำลังดำเนินไปในกัมพูชาไว้ภายใต้ท่าทีที่ชิงชังจริงจัง

²⁴⁰ "วิกฤติการณ์เอเชีย บทสรุปอยู่ที่จีน," อาทิตย์ (9-15 มกราคม 2541), น. 15.

สหรัฐอเมริกา ได้แสดงปฏิกิริยาคัดค้านอย่างรุนแรงและโดยฉับพลันต่อการกระทำของ นายฮุน เซน ที่ใช้กำลังเข้าปราบปรามเจ้าโรคม รณฤทธิ์ และกลุ่มผู้ให้การสนับสนุน แต่ถึงที่ นายนิโคลัส เบิร์นส์ โฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ สามารถกล่าวได้ก็คือสหรัฐอเมริกายัง ไม่สามารถระบุได้ว่านายฮุน เซน ได้กระทำรัฐประหาร เพราะจะทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาถูก กฎหมายบังคับให้ระงับความช่วยเหลือแก่กัมพูชาโดยทันที

คำกล่าวอ้างที่นายนิโคลัส เบิร์นส์ ใช้อธิบายแก้ตัวให้กับความล้มเหลวซ้ำในการ ตัดสินใจดังกล่าวอยู่ที่ ความผลึกสามใด ๆ อาจจะเป็นภัยต่อความปลอดภัยในชีวิตของชาว อเมริกันนับพันคนที่อยู่ในกัมพูชาเวลานั้น

กระนั้นก็ดี ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชนอย่างหนัก สิ่งที่รัฐบาลสหรัฐฯ ดำเนินการในเวลาต่อมาก็คือส่งระงับเงินช่วยเหลือกัมพูชาไว้เป็นการชั่วคราวเป็นเวลา 30 วัน โดย ตั้งเงื่อนไขให้กัมพูชาปฏิบัติตาม 4 ประการ กล่าวคือ 1) ให้เคารพข้อตกลงกรุงปารีสเมื่อปี ค.ศ. 1991 ว่าด้วยความปรองดองและสมานฉันท์ 2) ให้นายฮุน เซน อนุญาตให้พรรคพุนชินเปคของ เจ้าโรคม รณฤทธิ์ ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้โดยอิสระ 3) ให้จัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ยุติธรรมในปี ค.ศ. 1998 และ 4) ห้ามผู้นำเขมรแดงยุ่งเกี่ยวกับการเมืองกัมพูชา

แม้ว่า ท่าทีของสหรัฐอเมริกา จะประหนึ่งมีความแข็งกร้าวต่อนายฮุน เซน แต่ก็ไม่สามารถเทียบได้กับสิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่น ออสเตรเลียและเยอรมนีได้ทำไปแล้วก่อนหน้านี้ ด้วยการระงับ ความช่วยเหลือต่อกัมพูชาโดยทันทีที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น แต่ท่าทีของออสเตรเลียในช่วง ระยะเวลาต่อมาก็ได้ลดระดับความแข็งกร้าวลง โดยมีแนวโน้มที่จะยอมรับรัฐบาลของนายฮุน เซน มากยิ่งขึ้น หากนายฮุน เซน ยืนยันที่จะดำเนินการให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามกำหนดการที่ระบุไว้ ในข้อตกลงกรุงปารีส และพรรคพุนชินเปคได้รับสิทธิให้เข้าร่วมในการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรม

อย่างไรก็ดี ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจที่ทรุดตอลงอย่างหนักในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ช่วงกลางปี ค.ศ. 1997 สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกา ต่างช่วงชิง บทบาทในการกำหนดอนาคตของภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง และในกรณีกัมพูชาที่ รัฐบาลจีนยังได้ส่ง ผู้แทนเข้าพบเจ้าโรคม สีหนุ เพื่อแจ้งท่าทีของจีนเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองใน กัมพูชาว่า จีนปรารถนาให้เจ้าโรคม สีหนุ เป็นคนกลางคลี่คลายปัญหาให้ลุล่วงไปโดยเร็ว

แม้ว่า การประกาศทำที่และจุดยืนของสาธารณรัฐประชาชนจีนดังกล่าว จะมีได้อยู่นอกเหนือความคาดหมายของประชาคมโลกมากนัก เพราะตระหนักว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาโดยตลอด แต่ทำที่ของสาธารณรัฐประชาชนจีนในครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีโอกาสประกาศให้โลกได้รับทราบถึง ภารกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีนในภูมิภาคแห่งนี้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนต่างตอบสนองในทางที่ยินดี เพราะความแตกต่างระหว่างอาเซียนและประเทศตะวันตกได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ หลังจากที่สหรัฐอเมริกาและยุโรปได้ขยายการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อเมียนมาร์ และกดดันอาเซียนไม่ให้อำนาจเข้ามาเป็นสมาชิก จากผลของเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 อีกด้วย

การตัดสินใจระงับการรับกัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียน ได้กลายเป็นปัจจัยผลักดันให้นายฮุน เซน ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาอย่างมากมาตั้งแต่ต้น เนื่องจากความไม่ไว้วางใจอันเกิดจากความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์ และเมื่อสหรัฐอเมริกากดดันนายฮุน เซน ในกรณีระงับการให้ความช่วยเหลือต่อกัมพูชา หรือ การใช้อิทธิพลในองค์กรสหประชาชาติ ให้ไม่ยอมรับการแต่งตั้งคณะผู้แทนกัมพูชาซึ่งนำโดยนายฮุน เซน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลสนับสนุนให้ผู้นำกัมพูชาสนใจที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน และพยายามดำเนินนโยบายที่มีลักษณะโน้มเอียงไปสู่การเป็นพันธมิตรกับสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น โดยนายฮุน เซน ได้สั่งการให้ปิด สำนักงานผู้แทนด้านการพาณิชย์ของไต้หวันในกัมพูชา ภายใต้อุบายที่ว่านักธุรกิจไต้หวันมีส่วนเกี่ยวพันและให้การสนับสนุนกองกำลังของพรรคพุนชินเปก ในการดำเนินความพยายามที่จะโค่นล้มรัฐบาล แต่เหตุผลเบื้องลึกที่แท้จริงของนายฮุน เซน ก็คือ ความพยายามที่จะสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีกับรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อให้ได้มาซึ่งแรงสนับสนุนสำหรับค้ำจุนกับการตัดสินใจของอาเซียน ซึ่งนายฮุน เซน ได้รับการตอบสนองจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นอย่างดี โดยจีนได้ให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่กัมพูชา ซึ่งอยู่ระหว่างการปราบปรามกลุ่มต่อต้านและกลุ่มเขมรแดง พร้อมกับการส่งเสริมให้นักธุรกิจชาวจีน เข้ามาลงทุนในกัมพูชามากขึ้น ท่ามกลางสถานะที่นักลงทุนจากนานาชาติและประเทศอาเซียนต่างชะลอการลงทุนในกัมพูชา จากผลของความไม่มั่นใจในสถานการณ์ในระยะต่อไปอีกด้วย

กรณีดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า นายฮุน เซน อาจไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาเซียน ซึ่งกำลังประสบปัญหาความถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง หรือประเทศตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประเทศผู้บริจาค ที่มักจะมีความแตกต่างในด้านนโยบาย และการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ พร้อมกับให้ความช่วยเหลือที่มักจะขัดกับจุดยืนของผู้นำกัมพูชา ในการสร้างความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากนัก หากแต่แนวนโยบายของกัมพูชาในอนาคตมีแนวโน้มที่จะใกล้ชิดกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อพึ่งพาแรงสนับสนุนจากสาธารณรัฐประชาชนจีน มหาอำนาจแห่งโลกตะวันออกในยุคหลังสงครามเย็นนี้เพิ่มขึ้นด้วย

2. ผลกระทบภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997

ภายใต้การจัดการ และระบบการบริหารของกัมพูชาในยุคปัจจุบัน ซึ่งยังคงมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ ขณะที่ปัจจัยผลักดันในการกำหนดนโยบายของกัมพูชายังคงขึ้นอยู่กับผู้นำทางการเมืองที่สำคัญ คือ นายฮุน เซน และยังไม่มียระบบตรวจสอบ (accountability) หรือการคานอำนาจตามหลักประชาธิปไตยมากนัก ทำให้อำนาจอิทธิพลที่เพิ่มพูนขึ้นของ นายฮุน เซน นอกจากจะเกิดจากโครงข่ายการควบคุมอำนาจการจัดการภายในคณะรัฐมนตรีแล้ว ยังเกิดจากการที่ นายฮุน เซน สามารถดำเนินความพยายามที่จะสร้างเสริมขุมกำลังทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการผลักดันเจ้าหน้าที่ในสังกัด และพันธมิตรใกล้ชิดจำนวนมากให้ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งสำคัญภายในกองทัพ และกรมตำรวจ เพื่อเป็นหลักประกันในความได้เปรียบทางการเมืองในระยะต่อไป

ทั้งนี้ การเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ที่เคลื่อนตัวกระชั้นใกล้เข้ามา ส่งผลให้การแข่งขันทางการเมืองที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้านโรตม รณฤทธิ์ ประธานพรรคพุนชินเปค และนายฮุน เซน ซึ่งดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่เมื่อครั้งแรกเริ่มจัดตั้งรัฐบาลผสมแห่งชาติ ในปี ค.ศ. 1993 ทวีความรุนแรงหนักหน่วงมากขึ้น นับตั้งแต่ช่วงปลายของปี ค.ศ. 1996 ก่อนที่ความขัดแย้งดังกล่าวจะบรรลุนิติภาวะสูงสุด และนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ระหว่างวันที่ 5-6 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 ดังที่ได้เสนอมาโดยละเอียดแล้ว

การรื้อคืบหน้าในการสร้างเสริมศักยภาพ เพื่อการต่อรองทางการเมืองของสมาชิก ระดับนำในพรรคพุนชินเปค ด้วยการแสวงหาแนวร่วมพันธมิตรกับกลุ่มกองกำลังเขมรแดงกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งปรากฏชัดเจนนับตั้งแต่ช่วงปลายของปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ ต่อนายฮุน เซน อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามของเจ้านโรตม รัตนฤทธิ อดีต นายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่ง และประธานพรรคพุนชินเปค ที่มอบหมายให้พลเอกฉีก บุญชัย รอง ประธานคณะเสนาธิการทหาร เป็นหัวหน้าคณะผู้เข้าร่วมเจรจาสันติภาพกับกองกำลังเขมรแดงจาก ฐานที่มั่นอันล่อง เวง โดยมุ่งหวังว่า กองกำลังเขมรแดงดังกล่าว จะเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งเสริมให้ สถานภาพทางการเมืองของพรรคพุนชินเปค อยู่ในระดับที่ทัดเทียมกับพรรคประชาชนฯ ต่อไป

กรณีดังกล่าวอาจไม่นำไปสู่ความรุนแรงมากนัก หากนายเชียว สัมพอน อดีตผู้นำคน สำคัญของระบอบเขมรแดง ซึ่งอยู่ระหว่างการเจรจากับพลพรรคพุนชินเปคไม่ประกาศในเดือน มิถุนายน ค.ศ. 1997 ว่านายฮุน เซน อดีตผู้นำคนสำคัญของเขมรแดงอีกรายหนึ่ง ได้ถูกจับกุมตัว ภายใต้อีกกล่าวหาว่ากระทำการเป็นสายลับให้กับนายฮุน เซน ในการแยกสลายความแข็งแกร่งของ เขมรแดง ก่อนที่นายฮุน เซน พร้อมด้วยสมาชิกในครอบครัวจะถูกลงโทษประหารชีวิตอย่าง โหดเหี้ยมในเวลาต่อมา ซึ่งถือเป็นการตัดช่องทางความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มแกนนำของเขมรแดง กับนายฮุน เซน และพรรคประชาชนฯ อย่างสิ้นเชิง และทำให้นายฮุน เซน และสมาชิกระดับสูง ของพรรคประชาชนฯ ได้แสดงท่าทีไม่พึงพอใจต่อการดำเนินการเจรจาระหว่างพลเอกฉีก บุญชัย และนายเชียว สัมพอน โดยระบุว่า การเจรจาดังกล่าวเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และคณะผู้แทน ในการเจรจากับเขมรแดงซึ่งนำโดยพลเอกฉีก บุญชัย นั้น ไม่สามารถอ้างสิทธิในการเป็นคณะ เเจรจาของรัฐบาลกัมพูชาได้

ความตึงเครียดทางการเมืองภายในกัมพูชา ได้ทวีความรุนแรงสูงสุดเมื่อกองกำลัง ทหารในสังกัดของนายฮุน เซน ในนามของกองทัพแห่งชาติ ได้เคลื่อนพลเข้าปิดล้อมฐาน ปฏิบัติการทางทหารของพรรคพุนชินเปค ที่ค่ายตั้ง กะสัง (Tang Kasang) ฐานกรุงพนมเปญ ตั้งแต่ช่วงค่ำของคืนวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 ภายใต้อีกกล่าวหาว่าเจ้านโรตม รัตนฤทธิ นายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่ง และประธานพรรคพุนชินเปค สั่งนำเข้าและสะสมอาวุธอย่างผิดกฎหมาย พร้อมกับนำกองกำลังเขมรแดงจากฐานที่มั่น อันล่อง เวง เข้ามาชองสมในกรุงพนมเปญ เพื่อก่อการ รัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล ซึ่งเป็นเหตุให้มีการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอย่างหนักหน่วง

เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองดังกล่าวได้ส่งผลให้ เจ้าันโรคม รัตนฤทธิ และบรรดาผู้นำทางการเมืองและการทหารในสังกัด ต้องเดินทางหลบหนีออกนอกประเทศของในเวลาต่อมาและทำให้กระบวนการในการรับกัมพูชาเข้าเป็นภาคีสมาชิกอาเซียน ตามกำหนดการที่วางไว้ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1997 พร้อมกับเมียนมาร์ และลาว ได้รับการพิจารณาทบทวน และเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด ซึ่งแม้ว่า เจื่อนโซสำคัญประการหนึ่งที่ประชาคมนานาชาติพยายามนำเสนอต่อรัฐบาลกัมพูชา และนายฮุน เซน เพื่อแก้ไขปัญหารัฐธรรมนูญภายในกัมพูชา จะอยู่ที่ คำมั่นสัญญาที่จะจัดการเลือกตั้งทั่วไปตามกำหนดในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มการเมืองทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงเจ้าันโรคม รัตนฤทธิ อดีตนายกรัฐมนตรีนครที่หนึ่ง สามารถเสนอตัวลงสมัครรับเลือกตั้งได้อย่างเสรี และเป็นธรรม

แต่ข้อเสนอของดังกล่าวได้รับการตอบสนองเพียงบางส่วนเท่านั้น เมื่อนายฮุน เซน ระบุว่านักการเมืองทุกคนสามารถเข้าร่วมในการเลือกตั้งในปี ค.ศ.1998 ได้หากมีคุณสมบัติไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดในกฎหมายเลือกตั้งซึ่งอยู่ระหว่างการ พิจารณาของรัฐสภา แต่สำหรับเจ้าันโรคม รัตนฤทธิ และเจ้าหน้าที่ของพรรคพุนฮินเปคซึ่งมีส่วนต่อเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างวันที่ 5-6 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 นั้น บุคคลเหล่านี้จะต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการของศาลยุติธรรมเสียก่อน ซึ่งเจื่อนโซและจุดยืนของนายฮุน เซน ในลักษณะเช่นว่านี้ คิดตามมาด้วยการบัญญัติในกฎหมายเลือกตั้งฉบับใหม่ที่กำหนดให้บุคคลที่อยู่ระหว่างการต้องคดี ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเท่ากับว่าอนาคตทางการเมืองของเจ้าันโรคม รัตนฤทธิ ที่มีเหลืออยู่น้อยเต็มท้นนั้น หดสั้นและตีบตันลงไปอีก

ขณะที่ ข้อเสนอที่จะให้เจ้าันโรคม รัตนฤทธิ พิสูจน์พระองค์ตามกระบวนการของศาลในคดีที่ถูกกล่าวหา ก่อนที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษจากเจ้าันโรคม สีหนุ ษัตริย์กัมพูชานั้น ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากนายฮุน เซน แต่สำหรับเจ้าันโรคม รัตนฤทธิ แล้ว ข้อเสนอลักษณะดังกล่าว นอกจากจะไม่เป็นประโยชน์ต่อพระองค์แม้แต่น้อยแล้ว กรณีดังกล่าวจะยิ่งส่งเสริมความชอบธรรมให้กับนายฮุน เซน ในการรณรงค์เลือกตั้งครั้งหน้าด้วย นอกจากนี้ระยะเวลาที่เนิ่นนานออกไป ยิ่งส่งผลให้สถานภาพการนำของเจ้าันโรคม รัตนฤทธิ ในฐานะผู้นำกองกำลังฝ่ายต่อต้านอยู่ในภาวะที่เสื่อมทรมลงเป็นลำดับ²⁴¹

²⁴¹ สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, "อนาคตกัมพูชาในมือฮุน เซน," ศูนย์ข้อมูลอินโดจีน, ผู้จัดการรายวัน, 26 ธันวาคม 2540, น. 8.

บรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชา ภายหลังจากวิกฤติการณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 จึงเป็นไปในลักษณะที่นายฮุน เซน สามารถควบคุมกลไกทางการเมืองและการทหารเหนือคู่แข่งชั้นได้อย่างเด็ดขาด ทำมกลางความหวั่นกลัวของนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งบรรยากาศเช่นว่านี้ ย่อมไม่ส่งผลดีต่อการพัฒนาทางการเมืองของกัมพูชาอย่างแน่นอน

ทั้งนี้ ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1997 เจ้าศรีสวัสดิ์ สิริรัตน์ หัวหน้าคณะทูตถาวรของกัมพูชาประจำสหประชาชาติ ซึ่งมีทำท่เป็นปฏิปักษ์และวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของนายฮุน เซน อย่างรุนแรงนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 ได้เดินทางกลับกัมพูชา ทำมกลางการคาดหมายว่าเจ้าศรีสวัสดิ์ สิริรัตน์ จะเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แทนนายอิง ฮวด ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่งไปก่อนหน้า²⁴²

ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 นายชอม รั้งมี ผู้นำฝ่ายค้านคนสำคัญ และประธานพรรคชาติเขมร (KNP) ซึ่งถือเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองคนสำคัญของนายฮุน เซน ได้เดินทางกลับสู่แผ่นดินกัมพูชาอีกครั้ง หลังจากเดินทางออกจากประเทศไปเป็นเวลานานกว่า 6 เดือน โดยในการเดินทางกลับกัมพูชาในครั้งนี้ นายชอม รั้งมี ได้พบปะหารือเป็นการลับกับนายฮุน เซน เป็นเวลานาน ก่อนที่จะให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนด้วยทำท่ที่ไม่ได้แสดงออกว่าได้รับการคุกคามแต่อย่างใด

การเดินทางกลับสู่กัมพูชาของนายชอม รั้งมี ในครั้งนี้ เป็นประหนึ่งสัญลักษณ์ของการผ่อนคลายที่นายฮุน เซน พยายามแสดงออกเพื่อลดทอนแรงกดดันจากประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งนอกจากการพบปะกันจะมีผลสืบเนื่องในทางบวกต่อสถานะของนายฮุน เซนแล้ว การเปิดโอกาสให้นายชอม รั้งมี จัดการประชุมสมัชชาพรรคชาติเขมรได้อย่างสงบเสรี ภายใต้การอำนวยการของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยปราศจากการก่อกวนและเหตุร้ายแรง ยิ่งเสริมให้ฐานะของนายฮุน เซน เปลี่ยนจากการเป็นผู้เผด็จการไปสู่การเป็นผู้นิยมประชาธิปไตยอีกด้วย

242 เรื่องเดียวกัน.

ความสำเร็จในการแยกสลายพลังทางการเมืองของเจ้านโรตม รัตนฤทธิ ประกอบกับความสามารถในจิตวิทยามวลชน ส่งผลให้นายฮุน เซน ประกาศต่อสาธารณชนด้วยความมั่นใจว่า เจ้านโรตม รัตนฤทธิ ไม่ใช่ศัตรูของนายฮุน เซน อีกต่อไป หากแต่ศัตรูที่แท้จริงของนายฮุน เซน คือ เขมรแดง และความยากจนของประชาชนชาวกัมพูชา²⁴³

นอกจากนี้ นายฮุน เซน ได้กล่าวอย่างเชื่อมั่นว่าภายหลังจากผลการเลือกตั้งครั้งหน้า เขาจะเสนอตัวเพื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยจะมีรองนายกรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่าง ๆ อีก 4 ตำแหน่ง แม้ว่าตลอดระยะเวลาของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้น เขาจะไม่ลงพื้นที่เพื่อหาเสียง หากแต่จะควบคุมกลไกของรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกและป้องกันความปลอดภัยให้แก่พรรคการเมืองทุกพรรคอย่างเท่าเทียม ซึ่งหากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ในช่วงเวลาดังกล่าว เขาพร้อมที่จะรับผิดชอบแต่เพียงลำพัง

ทั้งนี้ หากพิจารณาในทางการเมืองแล้วนายฮุน เซน อาจยึดกุมชัยชนะและอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่ในทางเศรษฐกิจ นายฮุน เซน ยังเผชิญกับภารกิจที่หนักหน่วงในการฟื้นฟูประเทศให้มีฐานะที่มั่นคงกว่าที่เป็นอยู่ เพราะทันทีที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ค่าเงินเรียลของกัมพูชาได้ปรับลดค่าลงจากระดับ 2600 เรียล ต่อ 1 เหรียญสหรัฐ มาอยู่ที่ระดับ 3000 เรียล ต่อ 1 เหรียญสหรัฐ ท่ามกลางความไม่มั่นใจของผู้ลงทุน ซึ่งได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว²⁴⁴ ขณะเดียวกันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศกัมพูชา ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองดังกล่าวอย่างหนักหน่วงด้วยเช่นกัน

การระงับความช่วยเหลือของกลุ่มประเทศผู้บริจาค รวมทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่กัมพูชามากกว่าร้อยละ 50 ของยอดรวมงบประมาณทั้งระบบ เพื่อกดดันนายฮุน เซน และรัฐบาลกัมพูชาในช่วงก่อนหน้านี ส่งผลให้รัฐบาลกัมพูชาต้องเร่งแสวงหาหนทางในการระดมจัดเก็บรายได้ โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นช่องทางในการระดมทุนนี้

²⁴³ เรื่องเดียวกัน.

²⁴⁴ "Hun Sen says he's sorry," *Cambodia Times* (28 July–3 August 1997),

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1997 รัฐบาลกัมพูชา ได้อนุมัติให้กลุ่มนักธุรกิจทั้งชาวกัมพูชา และชาวต่างประเทศเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสัมปทานเพิ่มมากขึ้นอีกไม่น้อย กว่า 3 ราย โดยในจำนวนนี้ นายเท็ง บุญมา นักธุรกิจใหญ่ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะผู้สนับสนุนทางการเงินกับนายฮุน เซน ได้รับสัมปทานป่าไม้ผืนใหญ่กินเนื้อที่หลายจังหวัดทางภาคตะวันตกของประเทศ กัมพูชาด้วย

ขณะเดียวกัน บริษัทสำรวจน้ำมันไม่น้อยกว่า 3 ราย ได้เสนอตัวขอรับสัมปทานการขุดเจาะน้ำมันในเขตโหล่ทวีป และทะเลน่านน้ำของกัมพูชา ซึ่งทำให้นายฮุน เซน เชื่อมมั่นว่า สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจะปรับตัวสู่ภาวะที่ดีขึ้น ในระดับที่ใกล้เคียงกับช่วงก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 และจะดียิ่งขึ้นหากการเลือกตั้งปรากฏผลชัดเจน

ทั้งนี้ การแสดงออกซึ่งท่าทีที่ไม่ใส่ใจต่อแรงกดดันจากนานาชาติของนายฮุน เซน มิได้เกิดขึ้นท่ามกลางสัญญาณทางความคิดคำนึงที่ว่างเปล่า หากแต่เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่าตลอดระยะเวลากว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา กัมพูชาได้เผชิญกับช่วงระยะเวลาแห่งความทุกข์ยากมาโดยลำพัง แม้ว่าชาติมหาอำนาจและพันธมิตรจะพยายามที่จะโค่นเตี้ยกัมพูชาออกจากประชาคมโลกก็ตาม ซึ่งนายฮุน เซน ระบุว่า รัฐบาลกัมพูชายินดีที่จะรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลกัมพูชาก็พร้อมที่จะยืนหยัดอยู่บนหนทางที่โค่นเตี้ยนี้²⁴⁵

²⁴⁵ สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, "อนาคตกัมพูชาในมือฮุน เซน," ศูนย์ข้อมูลอินโดจีน, ผู้จัดการรายวัน, 26 ธันวาคม 2540, น. 8.

3. แนวโน้มการเข้าเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนของกัมพูชา

จากบริบทการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็น ซึ่งแบ่งปฏิสัมพันธ์ของรัฐบาลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออกเป็นการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มประเทศที่มีความแตกต่างทางอุดมการณ์ 2 กลุ่ม ตามโครงสร้างหลักของการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น ได้แก่ กลุ่มที่ยึดถือรูปแบบการพัฒนาทางการเมือง และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมประชาธิปไตยซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศอาเซียน และกลุ่มที่ดำเนินแนวทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบประเทศสังคมนิยม ซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศอินโดจีน คือเวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ของประเทศสองกลุ่มในภูมิภาคดำเนินไปท่ามกลางความขัดแย้งของประเทศที่มีความแตกต่างทางอุดมการณ์

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นับตั้งแต่ ช่วงปลายของทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องจนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 1990 ซึ่งเกิดขึ้นจากการล่มสลายของกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียต ปัจจัยดังกล่าวได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมหาอำนาจในการเมืองโลก และได้ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรับเปลี่ยนแนวทางจากการเผชิญหน้าและความขัดแย้ง มาสู่บริบทใหม่ของการเพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น

จุดเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคสำคัญดังกล่าวที่เห็นชัด ได้แก่การเกิดกระบวนการแก้ไขปัญหากัมพูชาโดยสมบูรณแบบตามข้อตกลงกรุงปารีสในปี ค.ศ. 1991 และการประกาศปฏิรูปเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมของประเทศในกลุ่มอินโดจีน กระบวนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวในภูมิภาคได้เสริมสร้างโอกาสให้แก่อาเซียน ในการดำเนินการเพื่อบรรลุสู่จุดมุ่งหมายของการเป็นองค์การความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามที่ได้กำหนดไว้ในปฏิญญาแห่งการก่อตั้งสมาคมของอาเซียนให้มีความเป็นไปได้อย่างจริงจังมากขึ้น เพราะในเวลาต่อมา ประเทศในกลุ่มอินโดจีนและเมียนมาร์ ต่างได้แสดงออกถึงความประสงค์ที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียน แม้ว่าจะมีระดับที่แตกต่างกัน ตามสภาพปัจจัยความพร้อมของแต่ละประเทศ แต่ท่าทีดังกล่าวก็ได้สอดคล้องกับเป้าหมายของอาเซียนโดยรวม

สำหรับในกรณีกัมพูชานั้น อาเซียนได้มีบทบาทสำคัญในการยุติปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชา ทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จอย่างต่อเนื่อง และเมื่อกัมพูชามีการเลือกตั้งโดยการอำนวยการของสหประชาชาติ และจัดตั้งรัฐบาลใหม่ในปี ค.ศ. 1993 ประเทศในอาเซียนได้พยายามให้ความช่วยเหลือ และหนุนนำพัฒนาการทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในกัมพูชา ไม่ว่าจะเป็นในกรอบของทวิภาคี หรือพหุภาคีอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งหวังว่าเสถียรภาพทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของกัมพูชา จะสามารถช่วยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการขยายการบูรณาการในภูมิภาค ดำเนินได้อย่างจริงจังและมีประสิทธิผลมากขึ้น

อย่างไรก็ดี การเตรียมความพร้อมของกัมพูชาในการเข้าร่วมเป็นประเทศสมาชิกอาเซียน ยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นสภาพโครงสร้างทางการเมือง การบริหารระบบกฎหมาย ความคืบหน้าทางเศรษฐกิจ และการขาดโครงสร้างพื้นฐานของกัมพูชา ซึ่งถูกทำลายจากสภาวะสงครามกลางเมือง และการถูกโดดเดี่ยวจากประชาคมโลกมานานกว่า 2 ทศวรรษ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคของกัมพูชาเหล่านี้ แม้ว่าจะกำลังอยู่ในระหว่างขั้นตอนของการฟื้นฟูบูรณะประเทศ ด้วยการให้ความช่วยเหลือของประชาคมนานาชาติ และอาเซียน แต่ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ อันได้แก่ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากระบบโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมืองของกัมพูชา ยังมิสามารถแก้ไขหรือได้รับการพัฒนาได้โดยเร็ววัน

นอกจากนี้ จุดกำเนิดของการก่อร่างสร้างรัฐชาติกัมพูชาใหม่ คือ ข้อตกลงสันติภาพกรุงปารีสนั้น ยังมิสามารถบรรลุสู่สันติภาพในกัมพูชาอย่างแท้จริงได้ ปัญหาความขัดแย้งของกลุ่ม "ผู้แสดง" เก่า ซึ่งมีความสมานฉันท์ในสภาพที่เปราะบาง ได้ก่อรูปให้เกิดเป็นสภาพปัญหาใหม่และนำมาซึ่งวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างวันที่ 5-6 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นห้วงเวลาเดียวกันกับ การที่อาเซียนจะเฉลิมฉลองวาระโอกาสแห่งการก่อตั้งสมาคมครบ 30 ปี ภายใต้การประกาศเจตนจำนงศในการบูรณาการประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 10 ประเทศ เข้าเป็นสมาชิก ด้วยการรับกัมพูชาเข้าเป็นประเทศสมาชิกพร้อมกับลาว และเมียนมาร์ อย่างเป็นทางการในปีเดียวกันนั่นเอง แต่ความพยายามของอาเซียนก็มีอาจบรรลุเป้าหมาย โดยอาเซียนจำเป็นต้องประกาศเลื่อนการรับกัมพูชาเข้าเป็นประเทศสมาชิกออกไปอย่างไม่มีกำหนดที่ชัดเจน

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของกัมพูชา ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งได้กลายมาเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เจตน์จำนงค์ของการบูรณาการประเทศในภูมิภาคครบทั้ง 10 ประเทศ ในปี ค.ศ. 1997 ของอาเซียนมีอาจดำเนินการให้ลุล่วงได้ อีกทั้งยังทำให้ปฏิสัมพันธ์ของอาเซียนต่อกัมพูชา ต้องตกอยู่ในภาวะที่ดำเนินย้อนกลับไปสู่ขั้นตอนของการดำเนินการแก้ไขความขัดแย้งของกัมพูชาอีกครั้งหนึ่งนั้น ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ปัญหาของกัมพูชาเองมักจะเป็นปัจจัยสำคัญของการบูรณาการของอาเซียนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านบวก ที่เป็นตัวเร่งให้เกิดเอกภาพในกลุ่มอาเซียน ในยุคสงครามเย็น หรือในด้านลบ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการบูรณาการในยุคปัจจุบัน

บทบาทของอาเซียนที่มีต่อปัญหาความขัดแย้งภายในกัมพูชาในปัจจุบัน ด้วยการดำเนินความพยายามในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สามารถกระทำได้อย่างจำกัด และเป็นไปภายใต้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความชอบธรรมของอาเซียนที่จะเข้าดำเนินการใด ๆ เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองกัมพูชาในปัจจุบัน ได้รับการพิจารณาให้เป็นปัญหาภายในประเทศของรัฐอธิปไตย กัมพูชา อย่างไรก็ตาม กัมพูชาเองก็ยังไม่ละความพยายามทางการเมือง ร่วมกับประชาคมนานาชาติที่จะใช้มาตรการทั้งกดดัน และโน้มน้าวกัมพูชา ให้มีการยุติปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจา หรือการประนีประนอมระหว่างคู่ขัดแย้ง พร้อมกับเรียกร้องให้ผู้นำทางการเมืองและรัฐบาลกัมพูชาในปัจจุบัน ดำเนินการเตรียมการจัดการเลือกตั้ง โดยสาระสำคัญของข้อเรียกร้องของประชาคมนานาชาติอยู่ที่ การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมกระบวนการเลือกตั้ง ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญว่าจะดำเนินการจัดการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1998 อย่างเสรีและเป็นธรรม เพื่อที่จะทำให้รัฐบาลกัมพูชาได้รับการยอมรับจากประชาคมนานาชาติ

แม้ว่าปัญหาประชาธิปไตยในกัมพูชา จะเป็นปัญหาที่ผู้นำทางการเมืองของกัมพูชาพิจารณาและกล่าววิพากษ์วิจารณ์ว่า กัมพูชาได้รับการเลือกปฏิบัติจากอาเซียน เพราะประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนเอง ก็มีได้มีระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยตามมาตรฐานสากล และโดยเฉพาะปัญหากรณีการรับเมียนมาร์เข้าเป็นประเทศสมาชิก ทั้งที่ได้รับการคัดค้านจากนานาชาตินั้น ก็เป็นประเด็นที่ผู้นำกัมพูชามักจะยกขึ้นมาปกป้องการถูกปฏิบัติจากอาเซียนเสมอ

กรณีการรับเมียนมาร์เข้าเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนในปี ค.ศ. 1997 แต่ปฏิเสธการรับกัมพูชาในปีเดียวกันนี้ ทำให้อาเซียนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในนวนโยบายที่มีลักษณะทวิมาตรฐาน (Double Standard) และยืนยันให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในตรรกวิธีของอาเซียน เพราะสำหรับปัญหาประชาธิปไตยในเมียนมาร์นั้น อาเซียนมิได้ให้น้ำหนักหรือความสำคัญมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและประเด็นความมั่นคงด้านอื่น ๆ อีกทั้งในกรณีของเมียนมาร์ ซึ่งในขณะปัจจุบัน มิได้อยู่ในภาวะที่เป็นวิกฤติการณ์เช่นในกัมพูชา ทำให้อาเซียน ยังคงดำเนินการรับเมียนมาร์เข้าเป็นประเทศสมาชิกตามกำหนด แตกต่างกับกรณีของกัมพูชา ที่เกิดปัญหาการขาด "ความชอบธรรม" ของรัฐบาล ที่มีเงื่อนไขของการเกิดความรุนแรงทางการเมือง และการไม่เคารพข้อตกลงกรุงปารีส ซึ่งอาเซียนเองเป็นผู้แสดงสำคัญ นอกจากนี้ ห้วงเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชา เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 ก็มีลักษณะกระชั้นชิด หรือเป็นปรากฏการณ์ที่อาเซียนต้องเผชิญอยู่เบื้องหน้าอย่างฉับพลัน เกินกว่าที่อาเซียนจะสามารถพิจารณาทางเลือกอื่นใดได้ นอกจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการระงับการรับกัมพูชาเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของสมาคมออกไปชั่วคราว เพื่อประวิงเวลา และรอคอยจังหวะที่เหมาะสมในการดำเนินการตามเป้าประสงค์ต่อไป

แนวโน้มของการรับกัมพูชาเข้าเป็นประเทศภาคีสมาชิกอาเซียน จึงน่าที่จะมีอยู่ต่อไป โดยประชาคมนานาชาติและอาเซียน มุ่งหวังที่จะเห็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในกัมพูชาในระดับหนึ่ง ที่พอจะสร้างความชอบธรรมให้เกิดการยอมรับในรัฐบาลกัมพูชาจากนานาประเทศได้ คือ การตั้งเงื่อนไข ไว้ที่การจัดการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรมในกัมพูชา ในปี ค.ศ. 1998

แม้ว่า อาเซียน และนานาชาติอาจมีความสนใจกับการถูกขับไล่ออกจากอำนาจของเจ้านโรตม รัตนฤทธิ์ อดีตนายกรัฐมนตรีนครที่หนึ่ง ซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1993 โดยเห็นว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการไม่ถูกต้องก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงทางการเมืองกัมพูชา ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่า การบริหารประเทศที่มีความชอบธรรม โดยรัฐบาลผสมและการมีนายกรัฐมนตรี 2 คนของกัมพูชา เช่นในอดีต ได้นำมาซึ่งปัญหาและเสถียรภาพทางการเมืองที่มีความเปราะบางเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดี กระบวนการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1998 ที่ต้องได้รับการพิจารณาว่ามีความชอบธรรมจากประชามนานาชาติ ด้วยการเปิดให้ทุกฝ่ายมีโอกาสเข้าเลือกตั้งอย่างโดยเสรีนั้น ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ประชามนานาชาติจะดำเนินนโยบายต่อกัมพูชา แม้ว่าทุกฝ่ายอาจจะตระหนักและทราบถึงผลของการเลือกตั้ง และการจัดตั้งรัฐบาลในอนาคต หากกัมพูชาสามารถดำเนินการและพิสูจน์ให้เห็นในข้อนี้ได้ กัมพูชาก็น่าจะเข้าเป็นประเทศสมาชิกลำดับที่ 10 ของอาเซียนได้ในอนาคตอันใกล้แน่นอน แม้ว่าจะยังคงมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับความพร้อมในด้านโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และระบบกฎหมายภายในก็ตาม

4. บทสรุป-การพิสูจน์สมมติฐานและการนำทฤษฎีมาประยุกต์ในการอธิบาย

การศึกษาเรื่อง "การเข้าร่วมเป็นสมาชิก สมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ของกัมพูชา : ปัญหาและอุปสรรค" ในครั้งนี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของหน่วยงานเมืองในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากจะตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติแล้ว ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในหน่วยงานเมือง และองค์ประกอบภายนอกที่แวดล้อมหน่วยงานเมือง ก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญในการกำหนดรูปแบบ และพฤติกรรมในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งกระทำผ่านนโยบายต่างประเทศของหน่วยงานเมืองต่าง ๆ

การนำแนวความคิดว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) มาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความประสงค์ของกัมพูชาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) นั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อว่าการได้มาซึ่งสถานภาพการเป็นภาคีสมาชิกของสมาคมโดยสมบูรณ์จะก่อให้เกิดเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีแห่งชาติ ควบคู่กับการเสริมสถานะความมั่นคงแห่งรัฐในระบบระหว่างประเทศ โดยเป้าประสงค์หลักของการเป็นสมาชิกอาเซียนที่สำคัญก็คือการได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลต่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศ ซึ่งแนวความคิดว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติสามารถอธิบายพฤติกรรมและแนวนโยบายของกัมพูชาในกรณีดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน การนำทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics Theory) มาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ได้ก่อให้เกิดความกระจ่างชัดในการศึกษา และประเมินแนวโน้มของปรากฏการณ์ในอนาคตว่าจะมีทิศทางอย่างไร เพราะแม้กัมพูชาและอาเซียนจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในการบูรณาการความร่วมมือภายใต้กรอบของอาเซียน แต่กัมพูชาและอาเซียนมิได้ดำรงสถานะอยู่ท่ามกลางความโดดเดี่ยวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเมืองทั้งสองต่อหน่วยการเมืองอื่น ๆ ในระบบระหว่างประเทศ ทำให้ปรากฏการณ์ หรือการตัดสินใจใด ๆ ของหน่วยการเมืองเหล่านี้มีความเกี่ยวพันกันอย่างไม่อาจปฏิเสธ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตัดสินใจในลำดับต่อไปอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน จึงเป็นประหนึ่งเครื่องมือที่แสดงให้เห็นประจักษ์ว่า ลำดับชั้นของพฤติกรรมในระบบการเมืองหนึ่งมีความเชื่อมชอนกับระบบการเมืองอื่น ซึ่งนโยบายต่างประเทศในฐานะของรูปแบบที่เป็นการกระทำหรือการละเว้นการกระทำนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและหวนกลับไปมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้สามารถเข้าใจและศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อย่างมีระบบยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การศึกษา "การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ของกัมพูชา : ปัญหาและอุปสรรค" ภายใต้แนวความคิดว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) และ ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics Theory) ในครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า 1.ความพยายามของกัมพูชาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน เกิดจากแรงผลักดันของปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ความเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาค และความประสงค์ของอาเซียนในการบูรณาการกัมพูชาเพื่อการขยายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสมาคม และปัจจัยภายในของกัมพูชาที่ต้องการ เพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติ ทั้งในด้านการเมือง ความมั่นคง และการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการแสวงหาการยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศด้วย

2. ความพยายามของกัมพูชาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ไม่ประสบผลสำเร็จตามกำหนดในปี ค.ศ. 1997 โดยได้รับการพิจารณาให้เลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด จากปัจจัยสำคัญสองประการ

ก. ปัจจัยภายใน ซึ่งประกอบด้วย (1) การช่วงชิงอำนาจของผู้นำทางการเมือง จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในกัมพูชา ซึ่งนำไปสู่ (2) เหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 และ (3) ความไม่พร้อมทางโครงสร้างของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และการจัดทำกฎระเบียบเพื่อรองรับการเป็นสมาชิกอาเซียน รวมถึงปัญหาด้านโครงสร้างทางการเมือง

ข. ปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ (1) ท่าทีของอาเซียนและ (2) ท่าทีของประชาคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ เช่นสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรตะวันตก ที่พิจารณาสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองดังกล่าว ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ละเมิดต่อข้อตกลงกรุงปารีส ซึ่งประชาคมระหว่างประเทศ และอาเซียนมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการผลักดันให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องบรรลุต่อการลงนามในข้อตกลงดังกล่าว เมื่อปี ค.ศ. 1991 และขัดต่อหลักการความเป็นประชาธิปไตยที่ประเทศตะวันตกพยายามนำเสนอเป็นคุณค่าในยุคระเบียบโลกใหม่

ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ดังที่ได้นำเสนอมาโดยละเอียดแล้ว